

ARBETS- OCH MILJÖMEDICIN

Årsrapport 2015

 VÄSTERBOTTENS
LÄNS LANDSTING

STÄNDIGT BÄTTRE
– PATIENTEN ALLTID FÖRST

VÄRLDENS BÄSTA
Hälsa2020

Arbets- och miljömedicins årsrapport 2015

Webbplats: www.vll.se/amm

Utgiven av Arbets- och beteendemedicinskt centrum

Norrlands universitetssjukhus
901 85 Umeå

Jens Wahlström, verksamhetschef
jens.wahlstrom@vll.se, 090-785 3776

Ulla Hjalmarsson, verksamhetsutvecklare
ulla.hjalmarsson@vll.se, 090-785 3374

Bild framsida: Sävarån september 2015

Fotograf: Ulla Hjalmarsson

Umeå 2016-05-26

Arbets- och miljömedicins verksamhet 2015

UPPDRAG

Vi förebygger, utreder, bedömer och bidrar till att åtgärda ohälsa som har samband med arbete och omgivningsmiljö.

EN DEL AV AB CENTRUM

Arbets- och miljömedicin är en av tre avdelningar inom Arbets- och beteendemedicinskt centrum (AB-centrum). De två andra avdelningarna är stressrehabilitering och beteendemedicin. Totalt är cirka 60 personer anställda på AB-centrum varav 15 på arbets- och miljömedicin (AMM).

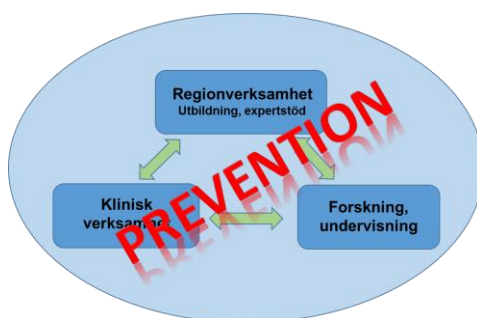
AB-centrum har som övergripande uppdrag att förebygga, utreda, bedöma, behandla och bidra till att åtgärda arbets-, miljö- och livsstilsrelaterad ohälsa i Västerbotten samt att vara ett kunskapscentrum och bedriva forskning och undervisning inom dessa områden.

ARBETSMILJÖN VIKTIG

På AMM försöker vi att hålla vårt eget systematiska arbetsmiljöarbete högt upp på agendan och vi är sedan 2014 en certifierad hälsofrämjande arbetsplats i enlighet med Västerbottens läns landstings definition som ”fokuserar på god hälsa, förebygger ohälsa och stödjer rehabilitering; på individ-, grupp- och organisationsnivå”. Arbetet inriktas till stor del på den organisatoriska och sociala arbetsmiljön och de områden som vi arbetar med är: människosyn och förhållningssätt, inflytande och arbetsgemenskap, kommunikation och mötesplatser, medarbetarskap och ledarskap, hälsa och arbetsglädje samt organisation, lärande och utveckling.

ETT KOMPETENSCENTRUM

De tre grundstenarna i vår verksamhet är patientverksamheten, den regionala verksamheten samt forskning och undervisning. Regional verksamhet bedrivs i Västerbotten, region Jämtland-Härjedalen, Västernorrland och Norrbotten. Forskning och undervisning sker i nära samverkan med enheten för Yrkes- och miljömedicin, Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Umeå universitet. Dessa delar beskrivs längre fram i denna rapport.

FÖREBYGGANDE I FOKUS

Det förebyggande arbetet är för oss en självklar och viktig del som kännetecknar vårt arbete. Av elva folkhälsopolitiska mål fokuserar ett på ökad hälsa i arbetslivet. Ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor minskar den arbetsrelaterade ohälsan och bidrar till en allmänt förbättrad folkhälsa samt minskar sociala skillnaderna i ohälsa. Inom miljömedicin finns också tydliga kopplingar mellan de nationella miljö kvalitetsmålen och hälsa, till exempel målet frisk luft där vi vet att luftföroreningar kan leda till lungsjukdom, hjärt-kärlsjukdom och cancer.

Patientverksamheten

UPPDRAG

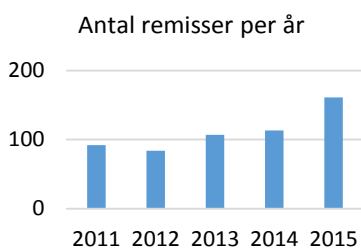
Vid arbets- och miljömedicin utreds patienter där man misstänker att ohälsan är relaterad till arbetet eller miljön

Det som oftast utreds är om det finns ett samband mellan patientens sjukdom eller skada och exponering i arbetet. Miljömedicinska patientutredningar syftar till att undersöka och kartlägga risker i miljön, och om patientens skada eller sjukdom har ett samband med den omgivning hen vistas i.

Flera professioner involveras i den teambaserade utredningen. Utredningen avslutas med ett remissvar som innehåller en sammanfattning och bedömning utifrån aktuell frågeställning, till exempel om det finns samband mellan sjukdom och arbete eller miljö. Utredningen kan också resultera i rekommendationer och information om arbets- eller miljöförbättrande åtgärder, mediciner eller annan behandling.

ALLT FLER REMITTERAR

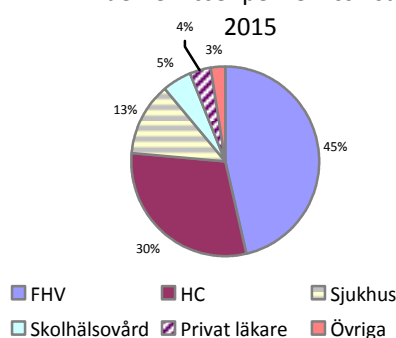
Antal remisser per år har fördubblats sedan 2012. Nästan alla patienter (>94 procent) som remitteras kommer också på bedömning/utredning hos oss.

FLEST REMISSER FRÅN FHV

Nästan hälften av remisserna 2015 till arbets- och miljömedicin kom från företagshälsovården som tillsammans med hälsocentralerna står för huvuddelen av remissökningen under året.

Andel remisser per remissinstans

REMISSER FRÅN HELA LÄNET

Antalet remisser från områden i länet utanför Umeå med gränskommuner, det vill säga från Skellefteå- och Lyckseleområdet, har de senaste åren varit mellan 20 och 30 stycken remisser per år. Under 2015 fördubblades antal remisser från dessa områden till 60 och utgjorde närmare 40 procent av det totala remissinflödet. Antalet remisser från Norrbottens län var 13 stycken.

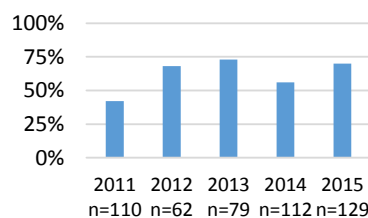
TILLGÄNGLIGHET

Målsättningen är att patienterna ska få ett första besök inom 30 dagar från remissdatumet (beslutsdatum vid remitterande enhet). Detta uppfylldes till 53 procent under 2015. I genomsnitt var väntetiden för patienten 35 dagar.

UTREDNINGSTIDER

Arbets- och miljömedicins mål är att 70 procent av utredningarna ska slutföras inom 60 dagar. Det målet uppnåddes 2015 samtidigt som antalet utredningar ökade. Utredningstiden, från patientens första besök tills remissvaret skickades, var under 2015 i snitt 52 dagar.

Andel utredningar inom 60 dagar

Andel patienter per år där utredningen har avslutats inom 60 dagar. n= antal slutförda utredningar

Antal remisser per år har fördubblats sedan 2012

Ungefär hälften av remisserna under 2015 kom från områden utanför Umeå och dess gränskommuner

SAMBAND BEDÖMS

Under 2015 var 88 procent av de 129 avslutade utredningarna sambandsutredningar. Tjänstbarhetsbedömning utfördes i åtta fall och rörde då framför allt frågeställning om tjänstbarhet vid arbete med härdplaster. Övriga slutförda utredningar (n=7) var exponeringsbedömningar, diagnostisering och miljömedicinsk riskbedömningar. Nitton patienter utreddes för mer än en exponering. Den vanligaste kombinationen var vibrationer och fysisk belastning.

UTREDD EXPONERING 2015	n=137
Vibrationer	26 %
Fysisk belastning, exklusive vibrationer	24 %
Byggnadsrelaterad ohälsa	13 %
Luftburna partiklar	12 %
Härdplaster	9 %
Kyla	4 %
Övriga exponeringar*	12 %

FLER ARBETSPLATS BESÖK

Fler arbetsplatsbesök eftersträvas för bästa möjliga utredning för den enskilde, men även därför att den förebyggande effekten kommer arbetsplatsens övriga anställda till del¹. Under 2015 gjordes arbetsplatsbesök i 19 procent av de utredningar som avslutades under året vilket var en fördubbling av antalet jämfört med året innan.

REMISSVAREN VIKTIGA

I samband med att remissvaret skickas ber vi remittenten svara på enkätfrågor om hens upplevelse av utredningstid samt utredningens nytta och kvalitet i det specifika patientfallet. Svarefrekvensen 2015 var 82 procent och remittenterna var övervägande nöjda med utredningstid och remissvarets innehåll och formulering. Nittiofem procent instämde i hög grad att remissvarets information bedömdes vara värdefull för den fortsatta handläggningen av patienten.

PATIENTEN NÖJD MED BESÖKEN

Samtliga patienter erbjuds svara på nöjdhetsenkät i samband med besöket på arbets- och miljömedicin. Alla patienter, utom en som besökte mottagningen 2015, instämde i hög grad att de blev bra bemötta samt att de kände förtroende för den personal de träffade.

SAMVERKAR MED NORRBOTTEN

Under 2015 startade Norrbottens läns landsting en arbets- och miljömedicinsk

verksamhet vilket innebär en viktig knutpunkt för nätverksbyggande i arbets- och miljömedicinska frågor i Sveriges nordligaste region. Samarbetet är i en utvecklingsfas och idag sker ett kunskapsutbyte och gemensamma ronder. Patientutredningarna sker i Umeå.

FÖRFRÅGNINGAR

Under 2015 inkom 82 förfrågningar inom arbets- eller miljömedicinska området. De kom från egna länet men också från Norrbottens-, Jämtlands-, och Västernorrlands län. Det var framför allt privatpersoner (23), företagshälsovård (22) samt kommuner och landsting (22) som frågade men också myndigheter (4), företag (4), facklig representant eller skyddsombud (3), andra AMM-kliniker (2) eller annan rådgivare (1). En fjärdedel (18) av förfrågningarna gällde arbete eller miljö i samband med graviditet. Åtta förfrågningar berörde barn i hem- eller skolmiljö.

Förfrågningarna var av olika karaktärer och spände över ett stort arbets- eller miljömedicinskt område. Några exempel är frågor som berörde byggnadsrelaterad ohälsa eller inomhusmiljö, asbest, buller, cancer, ventilation, ergonomi och belastning, råd om byggnadsmateriel, vibrationsexponering, astma och luftvägsbesvär, tjänstbarhetsbedömningar, kunskapsläge om kontorsmiljöer, hur bedömningar ska tolkas eller utföras, riskbedömning, evidensfrågor, olika kemikalier eller metaller och risk för ohälsa, miljöbrott med flera.

FRAMTIDEN

Vår vision är att i framtiden verka i en starkt arbets- och miljömedicinsk organisation där en regional samverkan finns som kontinuerligt kan utvecklas och förändras.

Vårt huvuduppdrag ”att utreda patienten där man misstänker att ohälsan är relaterad till arbetet eller miljön” bedömer vi får en allt större betydelse för att klarlägga uppkomst av ohälsa i framtiden.

När kunskap om samband för ohälsa finns, skapas också förutsättningar för förebyggande arbete, det vill säga att ohälsa på grund av arbete eller miljö kan undvikas.

Förfrågningar från professionella och allmänhet

Arbetsplatsbesök förebygger arbetsrelaterad ohälsa för fler

När kunskap om samband för ohälsa finns, skapas också förutsättningar för förebyggande arbete

¹ Primärpreventiv nytta av vibrationsskadeutredningar på Arbets- och miljömedicin? Eva Tecavec mfl, Arbets och miljömedicin Lund. Rapport nr 2 2015

Klinisk miljömedicin

UPPDRAG

I norra regionen vara en expertresurs i miljömedicinska frågor avseende enskilda individer eller grupper.

Klinisk miljömedicin norr (KMN) utgör en sektion inom arbets- och miljömedicin vid Norrlands universitetssjukhus. Verksamheten startade vintern 2012-2013 och bedrivs i samråd mellan och med samfinansiering av de fyra norra landstingen. KMN arbetar med miljömedicinska frågor som direkt berör enskilda individer eller grupper av befolkningen, exempelvis i form av lokala miljöalarm. Sektionen har ett informativt och nätverkande uppdrag gentemot kommuner i regionen, de fyra länsstyrelserna i norr samt med befintliga forum för miljösamverkan (i dagsläget finns sådana i Västerbotten och Norrbotten). Ett nationellt samarbete förs med olika myndigheter, rådgivande organ samt andra miljömedicinska enheter i Sverige. Vi har en etablerad kontakt med den miljömedicinska verksamheten för Nordnorge placerad i Tromsø då våra respektive upptagningsområden gränsar till varandra.

BRED KOMPETENS

Inom Klinisk miljömedicin norr arbetar i dagsläget läkare, miljöhygieniker, vårdadministratör och kommunikatör. Specialkompetenser såsom statistiker, bullerforskare och andra forskare från den miljömedicinska kompetensen inom Umeå universitet har även använts inom uppdraget för KMN's verksamhet.

PRODUKTION 2015

Under 2015 har vi utrett 42 olika miljömedicinska ärenden, varav en del större kommer att avslutas innevarande år. Huvudsakliga problemområden har varit byggnadsrelaterad ohälsa, där enskilda barn och vuxna samt grupper har ingått i utredningarna. I samband med detta har Klinisk miljömedicin norr utarbetat ett gemensamt utredningsförslag mellan vår egen klinik, hudklinik och barnklinik som stöd till skolhälsovård och barnhälsovårdscentraler som möter barn som reagerar på miljön inomhus. Vi har även under året initierat arbetet

för en handlägningsplan och utbildningsprogram avseende byggnadsrelaterad ohälsa riktat till handläggare inom miljökontor.

Nedan följer en kortare redovisning av andra **mer omfattande utredningar** inom Klinisk miljömedicin norr under 2015.

Miljöhälsoenkät till boende i Kiruna.

I samarbete med miljö- och hälsoskydd, Kiruna kommun, skickade vi under 2015 ut en enkät till 1500 slumpmässigt valda personer i Kiruna tätort. Arbetet är en följd av ett ökat inflöde av ärenden till kommunen om oro och olägenheter i samband med dammspridning från gruvverksamheten in till samhället. Enkäten kommer att ge ett underlag för hur vanligt det är med besvär kopplade till gruvverksamheten eller annan industriverksamhet och om förekomsten skiljer sig åt beroende på bostadsområde i Kiruna. Alla enkäter har samlats in och bearbetning av svar med resultatsammanställning kommer att slutföras under 2016.

Luftburen smitta från avloppsreningsverk.

I Sundsvalls kommun pågår färdigställandet av ett nytt bostadsområde intill ett större avloppsreningsverk. Av särskilt intresse är boenden för äldre, där en ökad känslighet för infektioner kan tänkas förekomma med tanke på olika grundsjukdomar hos de äldre. Miljö- och hälsoskydd i kommunen har i dialog med Klinisk miljömedicin norr ställt krav på ansvariga för bostadsprojektet att beakta dessa frågor, vilket utmynnade i en miljömedicinsk riskbedömning. Den har vi sedan granskat på uppdrag från kommunen. Ärendet kommer att följas upp även under 2016.

Arbetar med miljömedicinska frågor som direkt berör enskilda individer eller grupper av befolkningen

Huvudsakliga problemområden har varit byggnadsrelaterad ohälsa, där enskilda barn och vuxna samt grupper har ingått i utredningarna

Färglopp och partiklar.

Under 2014 inkom till Klinisk miljömedicin norr en förfrågan om hälsorisker med att delta i ett så kallat färglopp, där deltagarna springer genom färgmoln.

Utredningen visade på möjliga hälsorisker men framför allt ett bristfälligt underlag för en mer exakt riskbedömning. Vi initierade då ett projekt med syftet att mäta vilka halter av partiklar från färgerna som man kan bli utsatt för, både som vuxen och som barn, samt en kemisk analys av ingående ämnen med fokus på olika sorters metaller. Projektet genomfördes tillsammans med den miljömedicinska enheten i Örebro. I både Umeå och Örebro genomförde frivilliga personer ett färglopp samt ett referenslopp (samma sträcka men utan färger). Projektdeltagarna bar mätare för partiklar motsvarande andningszonen för en vuxen och ett barn (inga barn deltog i loppet inom ramen för projektet) och lungfunktion samt eventuella besvär registrerades. Resultaten är under sammanställning, men visar generellt på en exponering för betydande partikelhalter och för olika metaller från färgerna. Resultaten antyder även att personer runtomkring (funktionärer, åskådare, förbipasserande) kan exponeras och att dessa grupper bör beaktas när en förfrågan om ett färglopp når kommuner.

PFAS på Lulnäset.

I slutet av augusti 2015 utförde Försvarsmakten ett vattenprov från en brunn med dricksvatten på Lulnäset, ett i huvudsak fritidshusområde strax söder om flygflottiljen F21. I provet konstaterades högre halter av så kallade perfluorerade ämnen, PFAS, och dessa kunde sedan konstateras i mer eller mindre omfattning från de flesta dricksvattenkällorna på Lulnäset. I slutet av september deltog Klinisk miljömedicin norr i ett informationssamtal med de boende om mer eller mindre kända risker med PFAS-exponering. Vi beslöt i samråd med Försvarsmakten och de boende att genomföra en riskbedömning utifrån enkät till de boende samt blodprov för PFAS inom ett urval av de exponerade. Utredningen visade på ett upptag av PFAS bland de boende och att förekommande nivåer av PFAS i blodet överensstämde med de nivåer av PFAS man uppmätt i dricksvattnet samt konsumtion av detta dricksvatten över tid.

Metaller i fisk från nedlagd gruva.

Länsstyrelsen i Västerbottens län kontaktade oss för en riskvärdering av intag av fisk ifrån Gunnarbäcken intill Svärtrräskgruvan i Storuman. Gruvdriften, som upphörde 2007, orsakade ett läckage av metaller,

främst zink, som fisken sedan tagit upp. Vi fann inga påtagliga risker för hälsoeffekter vid intag av denna fisk, men att det kunde bidra med ett onödigt tillskott av kadmium, kvicksilver, bly och zink. Vi rekommenderade även fler mätningar av metallhalterna i fisken för en mer säker exponeringsbedömning. Budskapet framfördes i dialog med de boende i området.

Samtliga utredningar och flera av de mindre omfattande miljömedicinska riskbedömningarna finns åtkomliga via KMNs webbplats:

<http://www.norrlandstingen.se/halso-och-sjukvard/klinisk-miljomedicin-norr/kliniska-utredningarrapporter/>

Arbetsmedicin - regionverksamhet

UPPDRAG

Det arbetsmedicinska regionuppdraget innebär en gemensam satsning inom norra sjukvårdsregionen för att säkerställa utveckling, forskning och spetskompetens inom arbetsmedicin.

I regionuppdraget ingår att ge expertkunskap, utveckla forskning, bistå med handledning och erbjuda utbildningar och informationsverksamhet samt vara ett externt stöd till företagshälsovården och till arbets- och miljömedicinska klinikerna i regionen. Regionverksamheten finansieras av de fyra norrlandstingen.

Norra sjukvårdsregionen består av fyra län som tillsammans täcker 51 procent av Sveriges yta och har en befolkning på cirka 880 000 invånare. Intressanta områden utifrån arbetsmedicinska aspekter är bland annat skogsbruk, gruvnäring, renskötsel, arbete i kyla samt villkor och arbetsliv i glesbygd.

BRED EXPERTIS

Inom det arbetsmedicinska regionuppdraget finns fyra docenter och en senior professor, med anknytning till Umeå universitet. Ytterligare fyra personer som är anställda vid arbets- och miljömedicin i Umeå är disputerade. Vid den arbetsmedicinska kliniken i Sundsvall finns en senior docent och en anställd som är disputerad. De personer som arbetar inom regionuppdraget har tillsammans en gedigen expertkompetens inom medicin, kemi, ergonomi, fysik och beteendevetenskap relaterad till arbetslivet.

VERKAR FÖR FORSKNING

I regionuppdraget ingår att verka för att forskning ska kunna bedrivas inom arbetsmedicin i norra regionen. Det sker genom samverkan, handledning, utbildning och ansökningar om forskningsmedel. Under år 2015 genomfördes forskningsprojekt inom många olika områden, till exempel effekter av kyla och vibrationer, byggnadsrelaterad ohälsa och effekter av arbete i olika typer av kontorsmiljöer. För information om speci-

fika forskningsprojekt och erhållna forskningsanslag hänvisas till avsnittet Forskning och utbildning.

HANDLEDER DOKTORANDER OCH BLIVANDE SPECIALISTER

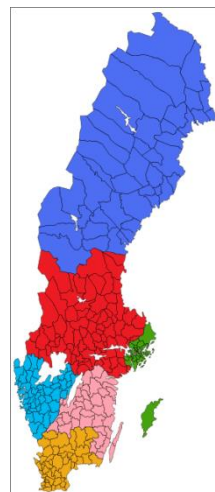
Under år 2015 var sju doktorander antagna till forskarutbildning inom området arbetsmedicin. En av dem är verksam som belastningsergonom vid arbetsmedicinska kliniken i Sundsvall. Forskning genomförs på flera olika ställen inom regionen.Handledning ges också till blivande specialister i arbetsmedicin (företagsläkare) och ST-läkare i arbets- och miljömedicin.

SPRIDER KUNSKAP OCH UTBILDAR

Personer som arbetar inom regionuppdraget har under 2015 ingått i expertgrupper för olika kunskapssammanställningar. Lisbeth Slunga Järholm deltog i framtagandet av "Arbetsmiljöns betydelse för hjärt-kärlsjukdom" publicerad av SBU i augusti 2015. Bengt Järholm ingår i en expertgrupp om "Arbetsmiljöns betydelse för artrosbesvär" som publiceras av SBU under 2016, och Jens Wahlström och Tohr Nilsson i en expertgrupp om "Kärl- och nervskador i relation till exponering för handöverförda vibrationer" som publicerades i vetenskapliga skriftserien Arbete och Hälsa i april 2016. "VIBNET" är ett nationellt nätverk för vibrationsforskning som arbetar både med forskning och utveckling av klinisk verksamhet.

Arbets- och miljömedicin medverkar i många olika utbildningar, till exempel magisterprogrammet "Arbetsliv och Hälsa" vid Umeå universitet. Under år 2015 har nätverksträffar ordnats för belastningsergonomer, sjuksköterskor och beteendevetare inom företagshälsovård. I samband med dessa har också utbildningar genomförts. Vid en del utbildningar har även skyddsombud och arbetsgivare deltagit.

"NorBet" är ett nätverk för personer som arbetar med beteendevetenskapliga frågor inom arbetsmedicin i norra regionen, och under 2015 arrangerade NorBet utbildningar om hälsofrämjande arbetsliv, arbete i kontorsmiljöer och mobbningsproblematik.

Viktiga arbetsmedicinska områden i norr är skogsbruk, gruvnäring, renskötsel, arbete i kyla och glesbygdsproblematik

Utbildningar/informationsaktiviteter som genomfördes under år 2015.

Ämne för information/utbildning	Ort
Arbete under graviditet, kvinnokliniken	Umeå
Arbetsliv och hälsa, hälsofrämjande arbetsliv	Umeå
Barns miljö och allergier, länsstyrelsen	Umeå
Byggnadsrelaterad ohälsa, VLL	Umeå
Hand-arm vibrationskadesyndromet	Umeå Luleå
Kontorslandskap och fysisk aktivitet på jobbet	Umeå
Medicinsk kontroll vid ergonomiskt belastande arbete (MEBA)	Umeå
Mobbning på arbetet	Sundsvall Luleå
Nätverksträff för ergonomer	Östersund Skellefteå
Nätverksträff för sjuksköterskor angående stressproblematik	Umeå
Spirometri-utbildningar	Umeå
Symposium om klinisk bedömning av vibrationskada	Sundsvall

REGIONAL FORSKNING

I projektet Cold and Health in Northern Sweden (CHINS) undersöks i vilken utsträckning befolkningen i Norrland är exponerad för kyla i arbete och på fritid samt hälsoeffekter relaterade till kyla. Det är känt att exponering för kyla kan medföra negativa hälsoeffekter, bland annat ökad morbiditet och mortalitet i luftvägs- och hjärt-kärlsjukdomar. Lokala förfrysningar kan ge långvariga besvär, bland annat i form av smärta och försämrad känsel. Under 2015 skickades 35 144 enkäter ut till slumpmässigt utvalda personer i åldrarna 18-70 i norra regionens fyra län; Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland. Enkäten behandlade demografiska och antropometrisk data, sysselsättning, tobaksvanor, sjukdomsförekomst samt skattning av köldrelaterade symtom.

Cirka 40 procent rapporterade någon form av köldexponering på arbetet och cirka 86 procent på fritiden. Män skattade i genomsnitt högre exponering än kvinnor, både i arbetet och på fritiden. Exponeringen var högre i fjällen och inlandet jämfört med vid kusten. Förfrysning av ansiktet rapporterades av cirka 24 procent, fötterna 10 procent och händerna 9 procent. Bland personer med astma, kronisk obstruktiv lungsjukdom, kärlkramp och ledsjukdomar uppgav en hög andel (38-65 procent) att de fick förvärrade symtom vid kyla.

FRAMTIDEN

Regionverksamheten syftar till att ha en beredskap att möta förändringar i arbetslivet och långsiktigt verka för ett hälsosamt arbetsliv. En ökad samverkan med olika aktörer inom arbetslivet, till exempel Arbetsmiljöverket, arbetsgivare, fackförbund och företagshälsovård är önskvärd. En ökad samverkan mellan forskare vid Umeå universitet, Mittuniversitetet och Luleå tekniska universitet bör också eftersträvas. Glesbygdsmedicin och forskning om arbetslivets förutsättningar och villkor i glesbygd är också ett område som behöver utvecklas. Med fokus på hälsosamt arbetsliv kommer forskning om hälsorisker vid arbete i kyla och vibrationer, om luftföroreningar inomhus och utomhus samt om försäkringsmedicin vara fortsatt viktiga forskningsområden ur ett regionalt perspektiv. I ett ständigt föränderligt arbetsliv behöver det finnas en beredskap för nya viktiga arbetsrelaterade forskningsfrågor, exempelvis aktivitetsbaserade kontorsarbetsmiljöer och livsstil och hälsa. Undervisning är en viktig kanal för att föra ut budskapet om hälsosamt arbetsliv och det pågår ett ständigt arbete för att nå ut till allt fler utbildningar på universitetet. Det kommer även vara viktigt att nå ut till gymnasiet och andra yrkesförberedande utbildningar där arbetsmiljön innebär risker som kan påverka hälsan negativt.

Regionverksamheten syftar till att ha en beredskap att möta förändringar i arbetslivet och långsiktigt verka för ett hälsosamt arbetsliv

Forskning och utbildning

MÅL

Att bidra till bättre hälsa genom att ha en hög kunskapsnivå om riskfaktorer, arbeta förebyggande samt sprida kunskap.

FoU-målen når vi i samverkan med enheten Yrkes- och miljömedicin (YMM) inom Institutionen för Folkhälsa och klinisk medicin vid Umeå universitet. Fokus för forskningen är den kunskap som behövs för att arbeta hälsofrämjande och förebyggande, vilket berör de flesta av oss på någon nivå - antingen som individer, organisation eller samhälle - såväl nu som i framtiden. Kunskapsspridning och förebyggande arbete sker genom undervisning och handledning på olika utbildningsprogram. Forskningsresultat och kunskap sprids också via webbplatser, intranät, seminarier, konferenser, fortbildningar och nätverk.

Den forskningsverksamhet som beskrivs här har sin bas från alla de tre avdelningarna vid AB-centrum

BEVAKAR OCH FORSKAR OM FÖRÄNDRINGAR I OMVÄRLDEN

Forskningen sker i lokala, regionala, nationella och internationella nätverk. Verksamheten har en tydlig nationell och internationell synlighet inom hälsoeffekter av luftföroreningar, klimatfaktorer, vibrationer, områdena riskfaktorer för luftvägssjukdom samt livsstil och hälsa. Det finns en regional förankring av forskningen i de fyra nordligaste landstingen där till exempel forskningen kring hälsorisker i gruvarbete, arbete i kyla och om vibrationer har en tydlig regional relevans och regional bas med bland annat forskarutbildning (se separat text om AMM:s regionuppdrag).

GOD KOMPETENS

Medarbetarna har hög kompetens och det finns fem docenter och sex medarbetare som är disputerade. Därtill finns ett kliniskt lektorat med koppling till Samhällsmedicin och rehabilitering, och ett kliniskt lektorat med koppling till Institutionen för klinisk vetenskap samt en professor med kombinationstjänst vid Yrkes- och miljömedicin. Under de senaste fem åren har 11-16 doktorander per år varit antagna till forskarut-

bildning och antalet disputationer per år har varierat mellan en och fem. Två personer disputerade under 2015. Avhandlingarna berörde forskningsområdet inomhusmiljö och hälsa samt sjukdomsutfall orsakade av förorenat dricksvatten vid skyfall och över-svämningar.

UNDERVISAR FLERA PROFESSIONER

Vi undervisar på läkarprogrammet ibland annat arbets- och miljömedicin och försäkringsmedicin. Vidare medverkar vi i utbildningen av ST-läkare både inom arbetsmedicin (tidigare specialist i företagshälsovård) och arbets- och miljömedicin samt på magisterprogrammet i arbetsliv och hälsa, tandläkar-, tandsköterske-, tandtekniker-, tandhygienist- och fysioterapiprogrammet. Studenter från olika utbildningsprogram genomför regelbundet projektarbeten med handledning från AMM. Studenter deltar också vid kliniska ronder och diskussioner samt erbjuds att auskultera i patientarbetet.

EN AV DE STÖRSTA ALF-ENHETERNA

AB-centrum har under senare år varit en av VLL:s större ALF-enheter avseende basenhets-ALF med hög vetenskaplig kvalitet på ALF-projekt, vilket är ett uttryck för en framgångsrik forskningsverksamhet. Nio ALF-projekt beviljades medel 2015.

Fyra av projekten har ett arbetsmedicinskt fokus:

- » Fysisk aktivitet och hälsa i aktivitetsbaserad kontorsmiljö.
- » Utveckling av effektivare och säkrare ergonomiska riskbedömningar.
- » Strukturerad metod för hälso- och sjukvården, som främjar återgång i arbete vid psykisk ohälsa.
- » Exponeringsfaktorer, symtom och sjukdomar relaterade till kyla hos den arbetsföra befolkningen i norra Sverige.

Två av projekten har en kombinerad arbetsmedicinsk och miljömedicinsk inriktning:

- » Luftvägseffekter hos arbetstagare och besökare i badhus.
- » Varför vissa personer blir sjuka av inomhusmiljön och andra inte och hur detta påverkar patientens arbetsliv och sociala liv samt vilka de hälsoekonomiska konsekvenserna är av detta.

FoU-målen når vi genom en hög vetenskaplig kvalitet och produktion och god forsknings- och undervisningskompetens bland våra medarbetare

Målen når vi i samverkan med universitetsheten Yrkes- och miljömedicin

En av de största ALF-enheterna inom VLL

Tre projekt har en mer populationsbaserad ansats:

- » Effekter i luftvägarna vid samtidig exponering för pollen och luftföroreningar.
- » Visualisering av åderförkalkningssjukdom inom ramen för Västerbottens Hälsoundersökningar.
- » Hälsosamt åldrande med fokus på fysisk aktivitet för att minska risken för frakturer och hjärt-kärlsjukdom.

MÅNGA PROJEKT

Under de senaste fem åren har det i konkurrens erhållits medel för 25 projekt från forskningsfinansierarna FAS/FORTE, EU, Botnia Atlantica, AFA, VR, FORMAS, CMF, REHSAM, Vinnova, Kamprad, Kempe, ESF.

Ett urval av några av de större projekten som bedrivits under 2015 inom AMM kan nämnas:

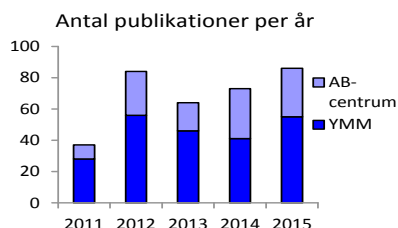
- » *CHINS* (Cold and health in Northern Sweden). Enkätstudier som utförs i hela regionen för att undersöka i vilken utsträckning man varit utsatt för kyla och hur detta är relaterat till skador och besvär i arbete och fritid.

- » *Aktikon* En studie för att få kunskap om hur olika typer av kontorsmiljöer påverkar arbetsmiljö, hälsa och fysisk aktivitet. Särskilt effekter av aktivitetsbaserad kontorsmiljö utvärderas där de anställda inte har några fasta arbetsplatser utan roterar i ett kontorslandskap. Drivs tillsammans med Örnsköldsviks kommun.
- » *Varför blir vissa sjuka av inomhusmiljön?* Utifrån ett individperspektiv undersöks faktorer som gör att vissa inomhusmiljöer upplevs besvärande eller ger symptom förenliga med byggnadsrelaterad ohälsa.
- » *OLIN* (Obstruktiv lungsjukdom i Norrbotten) En studie utförd i Norrbotten som undersöker hur olika yrkesexponeringar är associerade till astma och luftvägsbesvär.

AB-centrums och YMM:s forskningsverksamhet har under 2015 varit omfattande och framgångsrik med många publikationer,

en trend som hållit i sig under flera år.

RESULTATEN ANVÄNDS

Upptäckter och rön används i exempelvis Arbetsmiljöverkets kunskapssammanställningar, SBU-rapporter, inom nationell FHV-metodik, vid utformande av handlingsplaner och behandlingslinjer inom hälso- och sjukvården, inom preventivt och systematiskt arbetsmiljöarbete bland arbetsgivare och företagshälsovård och i samband med kunskapsspridning inom norra regionen.

Några exempel kan nämnas:

- » Kunskap om försäkringsmedicinska frågeställningar har tillämpats i det kliniska arbetet vid arbetsförmågebedömningar, invaliditetsfrågeställningar och arbetsskador.
- » Kunskaper avseende inomhusmiljökänslighet och byggnadsrelaterad ohälsa har bidragit till ny handlingsplan, förbättrad samverkan och förbättrad utbildningsverksamhet avseende inomhusmiljökänslighet. Forskning inom området bidrar också till AMM:s arbete att utveckla utbildningsmaterial och undervisning inom läkarprogrammet.
- » Studier om hur vibrationer och kyla påverkar nerverna i händerna har bidragit till förbättrade utredningar av denna patientgrupp.
- » Utifrån AB-centrums forskning och utveckling avseende utmattningssyndrom pågår även förbättringsarbeten inom Västerbottens läns landsting gällande prevention, förbättrad bedömning av arbetsförmåga och förbättrad arbetsrehabilitering.

Många projekt och publikationer – en trend som håller i sig

Vi forskar om klimat och luftföroreningar utomhus såväl som inomhus

Vi forskar om fysisk aktivitet bland unga och äldre

Arbets- och miljömedicin
Norrlands universitetssjukhus
901 85 Umeå

Telefon: 090-785 2450
amm@vll.se